

Hille Ruotsalainen

Kuvataiteilijoiden tietokäyttäytyminen työprosessin aikana

Hille Ruotsalainen: Kuvataiteilijoiden tietokäyttäytyminen työprosessin aikana [The visual artists' information behaviour during their work processes]. Informaatiotutkimus 31(2), 2012.

The aim of the study was to explore the visual artist's information behaviour during their work processes by analysing the information sources they consult and information types they use. The empirical data were gathered by semi-structured interviews of twelve artists in 2009. Based on the data the artists' work processes and information sources consulted and information types utilized at different stages of this process were described.

The study showed that the artists' work processes contain several consecutive stages and their information seeking varies between these stages. The information seeking is emphasized during the early stages and final stages of the work processes. The artists' most important source of information is their own collections. As a result of the study a process model representing artists' information behaviour was created. The results will provide guidance to academic and public librarians serving artist users, and to those providing them network services.

*Adress: Hille Ruotsalainen, Gadolininkatu 4 C 28, FIN-00560 Helsinki, Finland.
E-mail: hille.ruotsalainen@iki.fi*

1. Mitä on teoksen syntymisen taustalla?

Kuvataiteilijan työssä keskeistä on luova prosessi, jota ei voi tutkimuksessa sivuuttaa. Tarkastelin kuvataiteilijan työprosessia tutkimuksessani. Hahmottelin kuvataiteilijoiden tietokäyttäytymisen prosessimallin, ja osoitin jokaiseen työprosessin vaiheeseen liittyvän vaiheelle tyypillistä tiedonhankintaa. Tiedonhankintaa osana tehtäväprosessia on tutkittu niukasti (Vakkari, 2003; Case, 2007) ja tämä pätee erityisesti taiteilijoiden tiedonhankintaan.

Kuvataiteilijan ajatellaan usein työskentelevän pelkästään intuition pohjalta, enemmän tunteen kuin järjen ja tiedon avulla. Mutta onko todella

näin? Intuitio on tärkeä osa kuvataiteilijan työtä, mutta tietoakin tarvitaan. Työskennellessäni taidekirjastoissa ja taidegalleriassa olen todennut, että kuvataiteilijat hyödyntävät monenlaisia tiedonlähteitä luovan prosessin aikana. Mitä on kuvatekemisen taustalla? Millaista on kuvataiteilijoiden tietokäyttäytyminen ja miten se liittyy heidän työprosessiinsa?

Näiden kysymysten kiinnostavuutta lisää se, että kuvataiteilijoiden tiedontarpeita ja tiedonhankintaa ei ole aiemmin tutkittu Suomessa. Yhdysvalloissa ja Etelä-Afrikassa on tehty muutamia tutkimuksia kuvataiteilijoiden tietokäyttäytymisestä. Susie Cobbleddick (1996) ja William S. Hemmig (2008; 2009) ovat erottaneet kuvataiteilijan tiedonhankinnasta viisi tietotyyppiä: inspiraatioon liittyvä tieto, visuaalinen informaatio, tekniikkaan

tai materiaaliin liittyvä tieto, markkinointiin ja urasuunnitteluun liittyvä tieto sekä taidemaailman kehityksessä mukana pysymiseen liittyvä tieto. Hemmigin (2008, 359) mukaan jatkotutkimuksissa olisi punnittava tietotyyppeihin pätevyyttä, selvitettävä mitä muita kuin kirjastolähteitä kuvataiteilijat käyttävät, tutkittava tarkemmin elektronisten lähteiden käyttöä ja selvitettävä kuvataiteilijoiden ns. omien kokoelmien käyttöä. Selvittelen näitä kysymyksiä käsillä olevassa artikkelissa, joka perustuu pro gradu -tutkielmaani (Ruotsalainen, 2010).

Artikkelin aluksi tarkastelen aiempaa kuvataiteilijoiden tietokäyttämisen tutkimusta. Tämän jälkeen esittelen tutkimusasetelman, aineiston keruu- ja analyysimenetelmät sekä selostan tutkimuksen empiirisen toteuttamisen. Lopuksi selvitan ja analysoin tutkimuksen tuloksia sekä teen niistä johtopäätöksiä.

2. Kuvataiteilijan tiedonhankinta

Ammatillisen tiedon hankinnan tutkimus on tiedonhankintatutkimuksen laajin alue. (Savolainen, 2010, 80.) Ammattiryhmistä on tutkittu eniten tutkijoiden tiedonhankintaa, mutta muidenkin ammattiryhmien kuten sairaanhoitajien ja opettajien tiedonhankintaa on selvitetty. Taiteilijoiden tiedonhankintaa on tutkittu vähän.

T. D. Wilsonin (1999, 249) mukaan tietokäyttämisen (information behavior) muodostavat toiminnot, joiden kanssa yksilö joutuu tekemisiin kun hän tiedostaa omat tiedontarpeensa, hakee käyttötarkoitukseensa soveltuvaa informaatiota ja käyttää tai siirtää löytämänsä informaatiota. Tietokäyttämisen on kokonaisuus, joka ilmentää ihmisen käyttämistä suhteessa tiedonlähteisiin ja tiedonhankinnan kanaviin. Tietokäyttämisen sisältää sekä aktiivisen että passiivisen tiedonhankinnan ja tiedonkäytön. Se on osa viestintäkäyttämistä ja koostuu tietokäyttämisen, tiedonhankintakäyttämisen ja tiedonhakukäyttämisen.

Tässä tutkimuksessa käytän termiä tietokäyttämisen tarkoittamaan kaikkia niitä toimia, jotka liittyvät erilaisiin – vahvemmin tai heikommin tiedostettuihin – tiedontarpeisiin sekä tiedonhankintaan millä tahansa tavalla kuvataiteilijan ammatissa.

Kuvataiteilijan tietokäyttämisen saadut tutkimustulokset ovat osin ristiriitaisia, mutta joitakin yhdistäviä tekijöitä on. Kaksi

keskeisintä tutkimusta ovat Cobbledickin (1996) ja Hemmigin (2009) tutkimukset. Ensiksi mainittu on ollut esikuvana lähes kaikille myöhemmille alan tutkimuksille ja jälkimmäisessä esitettiin ensimmäisen kerran kuvataiteilijan tiedonhankintaa kuvaava kategorisointi. Aiemmissa kuvataiteilijoiden tiedonhankintaa kuvaavissa tutkimuksissa käytetään usein termiä tiedonhankintakäyttäytyminen (information-seeking behavior). Tässä artikkelissa käytän selvyuden vuoksi joko termiä tiedonhankinta tai kokoavaa termiä tietokäyttämisen myös viitatessani tiedonhankintakäyttämisen tutkimuksiin.

Susie Cobbledick (1996) haastatteli tutkimuksessaan neljää taiteilijaa: kuvanveistäjää, taidemaalaria, tekstiilitaiteilijaa ja taideseppää. Hänen tavoitteenaan oli saada alustavaa tietoa kuvataiteilijan tiedonhankinnasta. Menetelmänä oli syvähaastattelu. Cobbledick jakoi tiedonlähteitä koskevat kysymykset kahdeksaan luokkaan:

- 1) taideteoksen luomiseen liittyvä tieto
- 2) inspiraatioon liittyvä tieto
- 3) visuaalinen informaatio
- 4) tekniikkaan liittyvä tieto
- 5) kirjastot
- 6) kirjat
- 7) teknologia
- 8) taidemaailman kehityksessä mukana pysymiseen liittyvä tieto

Tiedonlajittelusta pääluokkiin – tietotyyppeihin – on muodostunut pohja myöhemmälle tutkimukselle.

William S. Hemmig (2009) pyrki kvantitatiivisen tutkimuksen keinoin kuvaamaan kuvataiteilijayhteisön tiedonhankintakäyttämistä ja selvittämään, voidaanko aiempien tutkimusten perusteella konstruoida kuvataiteilijoiden tiedonhankinnan kategorisointia soveltaa näihin yhteisöihin. Tutkittaessa kuvataiteilijoiden tiedonhankintaa, on Hemmigin mukaan havaittu että he etsivät viidentyypistä tietoa. Tietotyyppejä ovat

- 1) inspiraatioon liittyvä tieto
- 2) visuaalinen informaatio
- 3) tekninen tieto
- 4) markkinointiin ja urasuunnitteluun liittyvä tieto
- 5) taidemaailman kehityksessä mukana pysymiseen liittyvä tieto

Viimeisin voidaan nähdä osana inspiraatioon, tekniseen tietoon tai liiketoimintaan liittyvää tietoa, eikä itsenäisenä tiedon tyyppinä (Hemming 2008, 355). Luokittelun pohjana on Susie

Cobbledickin (1996) tutkimuksessaan esittämä jako. Tätä luokittelua Hemmig (2008, 355) pitää kuvataiteilijan tiedonhankinnan yleisenä mallina. Malli koskee ainoastaan tietotyyppejä, eikä siinä tarkastella kuvataiteilijan työprosessia.

Aiemmissa tutkimuksissa on löydetty useita yhteisiä piirteitä kuvataiteilijoiden tietokäyttäytymisestä. Kuvataiteilijoille kaikenlainen kuvamateriaali on tärkeää (Hemmig, 2008, 360). Kuvataiteilijat selaavat paljon ja selailu on tyypillinen kirjastonkäytön tapa (Cobbledick, 1996, 362). Painetut tiedonlähteet ovat tärkeitä kuvataiteilijoille (mts. 361). Kuvataiteilijat tarvitsevat paljon taiteeseen liittymätöntä tietoa (Hemmig, 2008, 360). Tekniikan ja materiaalien ollessa kyseessä henkilölähteet ovat tyypillisin tiedonlähde (Hemmig, 2009, 696). Passiivisuudellinen tiedonhankinta on osa kuvataiteilijan tietokäyttäytymistä (Hemmig, 2009, 696). Kirjaston ulkopuoliset tiedonlähteet ovat kuvataiteilijoille tärkeitä (Cobbledick, 1996, 362). Taidelehdet taas eivät ole kovin tärkeitä tiedonlähteitä ammatissa toimiville kuvataiteilijoille (Hemmig, 2008, 356). Elektronisten tiedonlähteiden käytössä näkyy selkeä ikäpolviero (Hemmig, 2009, 697). Kuvataiteilijoilla on omaa kirjallisuutta, jolla on tärkeä rooli osana kuvataiteilijan työprosessia ja tähän kirjallisuuteen palataan toistuvasti (Cobbledick, 1996, 360).

Aiemman tutkimuksen perusteella syntyvä kuva kuvataiteilijan tiedonhankinnasta on kuitenkin kapea. Kun Cobbledickin ja Hemmigin tutkimuksissa on kysytty kuvataiteilijoilta vain viiteen tietotyyppiin liittyvästä tiedonhankinnasta, ovat vastauksetkin edustaneet vain näitä kategorioita.

Luova prosessi on keskeinen osa kuvataiteilijan työtä. Aiemmin informaatiotutkimuksen alalla on selvitetty kuvataiteilijan tiedonhankinnassa tarvittavan tiedon tyyppisiä. Ei ole kuitenkaan tutkittu kuvataiteilijan luovaa työprosessia, eikä sitä, mihin työprosessin vaiheeseen tietotyypit liittyvät. Ei ole myöskään selvitetty, mitä tietotyyppiä eri tiedonlähteiden käyttö edustaa. Kuvataiteilijan työprosessikuvauksia taiteentutkimuksen näkökulmasta ei ole aiemmin tarkasteltu tiedonhankinnan yhteydessä. Kokosin tutkielmassani yhteen kuvataiteilijan työprosessin vaiheet, niihin liittyvän tiedonhankinnan piirteet ja tietotyypit.

3. Kuvataiteilijan työprosessi

Kuvataiteilijan työprosessin vaiheita on selvitetty taiteentutkimuksen alalla.

Luova prosessi on eri tutkimuksissa havaittu vaihteittaiseksi tapahtumaksi, jossa sekä tietoiset että tiedostamattomat tajunnan kerrokset ovat mukana. Useimmat tutkijat ovat jakaneet prosessin neljään tai viiteen vaiheeseen. Vappu Lepistö (1991) mukaan tutkimuksissa havaitut vaiheet ovat valmistelu, kypsyttely, oivallus ja todentamisaikavaihe. Vaiheisiin on mahdollista lisätä viides, uusiutumisen ja palautumisen vaihe. Tutkimuksissa on osoitettu, että lineaarisesti etenevä vaihekaavio on teoreettinen yksinkertaistus ja luovassa prosessissa siirrytään jatkuvasti edestakaisin eri vaiheiden välillä. (Mts. 167.)

Günther Regelin mukaan kuvataiteellisen prosessin neljä vaihetta ovat 1. ongelmavaihe 2. etsimis- ja tiedusteluvaihe 3. ratkaisuvaihe ja 4. toteuttamisvaihe. Nämä vaiheet eivät ole peräkkäisiä vaan rinnakkaisia. Regel (1978 a; 1978 b; 1978 c) jäsentää luovan kuvataiteellisen prosessin ongelmanratkaisutilanteena.

John Deweyn mukaan luovan ongelmanratkaisun malli on seuraava: 1. ongelman tunnistaminen 2. ongelman paikantaminen ja määrittely 3. mahdollisten ratkaisujen ehdottaminen 4. seurausten arviointi ja 5. ratkaisun hyväksyminen. Mallia voidaan soveltaa myös kuvataiteen tekemiseen. Deweyn (2005) mukaan taiteellinen materiaali syntyy niistä kokemuksista, joissa yksilö ja ympäristö ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Kuvataiteelliseen prosessiin sisältyy motiiveja, jotka syntyvät taiteilijan sisäisestä ristiriidasta. Taiteen tekemisessä yhdistyvät suora havainto ja älyllinen prosessointi. Taiteilija tarkkailee herkästi ympäristöään. Taiteilija valitsee, yksinkertaistaa, selvittää ja tiivistää asioita mielenkiintonsa ja kokemuksiansa mukaan. Prosessin aikana taiteilija voi palauttaa mieleensä, mitä hän aikaisemmin tehnyt. Tarvittaessa hän voi aloittaa prosessinsa alusta, ellei ole tulokseensa tyytyväinen. (Hautala, 2001, 18.)

Kuvataiteilijoita haastatellut Päivi-Maria Hautala esittää useita erilaisia työprosessikaavioita. Esimerkkinä niistä on seuraavanlainen kuvaus: alkuasetelma, oivallus, luonnosteluvaihe, työstämisaikavaihe, arviointivaihe ja luottamuksen voittaminen (Hautala, 2001, 73-74). Toinen prosessikaavio on nelivaiheinen: alkuidea, luonnosprosessi, maalausprosessi ja ongelman

ratkaisu (mts. 87). Näissä prosessikaavioissa kuvataan käytännön työvaiheita, kun taiteen-tutkimuksen prosessikaaviot keskittyvät usein kuvaamaan luovaa prosessia abstraktimmalla tasolla.

4. Tutkimusasetelma

Kuvataiteilijan ammatillisen tiedon hankinnan analysoimiseksi hain vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

Millainen on kuvataiteilijoiden työprosessi?

Millaisia tiedontarpeita heissä herää työprosessin aikana?

Mistä lähteistä kuvataiteilijat saavat tarvitsemansa tiedot?

Millaisia tiedonlähteitä he käyttävät työprosessin eri vaiheissa?

Mitä tietotyyppejä kuvataiteilijoiden tiedonhankinnassa voidaan erottaa?

Aiempien tutkimusten tuloksista sain ideoita empiirisen tutkimuksen hahmotteluun ja teemahaastattelun ja informaatiohorisontin laatimiseen.

Kuvataiteilijalla tarkoitan tässä tutkimuksessa henkilöä, joka tekee päätyökseen kuvia päämääränään taiteellinen lopputulos ja saa toimeentulonsa pääasiallisesti tästä toiminnasta (vrt. Rensu Jeff, 2003, 14). Tutkimuksen kohteiksi valitsin perinteiset kuvataiteen lajit: taidemaalauksen, kuvanveiston ja taidegraafikan. Valinnan tein siksi, että halusin saada esiin taiteenalohtaisia eroja, mutta pitää tutkimuksen suhteellisen tiiviinä.

Tutkimuksessa pyrin luomaan kuvataiteilijoiden tiedonhankinnan prosessimallin.

Tarkastelin, sopiiko aiemmissa tutkimuksissa kuvattu kuvataiteilijan tiedonhankinnan kategorisointi suomalaisten kuvataiteilijoiden tietokäyttäytymisen kuvaamiseen ja tutkin, voisiko mallia täydentää joiltakin osin. Kuvataiteilijan ammatillinen tiedon hankinta on monimuotoista, ja tiedonhankinnan jäsentäminen tietotyyppeihin auttaa tämän kokonaisuuden hahmottamisessa. Yhdistin aiemman kategorisoinnin työprosessin vaiheisiin liittyvän tiedonhankinnan jaotteluun ja käytettyjen tiedonlähde tyyppien tarkasteluun.

Tutkimusaineiston keräsin vuonna 2009 haastatteleamalla 12 kuvataiteilijaa, joista 6 oli naisia ja 6 miehiä. Kuvanveistäjiä oli 4 haastateltavaa, taidegraafikkoja 4 ja taidemaalareita 4. Haastateltaviksi valitsin

harkinnanvaraisen näytteen ammatissa toimivia pääkaupunkiseudulla asuvia vapaita taiteilijoita, jotka ovat saaneet kuvataiteen alan ammatillisen koulutuksen. Kaikki haastateltavat olivat kuvataiteen alan taiteilijajärjestöjen jäseniä ja tekivät taiteellista työtä tai taiteellista ja muuta työtä, yleensä opetustyötä. Haastateltavat olivat aktiivisessa työssä. Kaikilla 12 haastateltavalla oli jonkinlainen kuvataidealan koulutus. Ammatinimikkeitä olivat: kuvanveistäjä, taidemaalari, taidegraafikko, kuvataiteilija ja taiteilija. Haastateltavista suurin osa teki tai oli tehnyt opetustyötä kuvataiteen alalla, mutta sai suurimman osan tuloistaan taiteellisesta työstä. Haastateltavat olivat toimineet kuvataiteen kentällä yhdestä vuodesta kolmeenkymmeneen kahteen vuoteen. Keskimääräinen työuran pituus oli 16 vuotta. Uran laskin alkaneen kuvataidekoulutuksesta valmistuessa. Empiirisen tiedon kokosin teemahaastattelulla, joiden yhteydessä haastatellut piirsivät informaatiohorisontin.

Teemahaastattelua käytetään paljon yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, koska se vastaa niin hyvin monia kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtia (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009, 208). Teemahaastattelun pääperiaate on, että kaikilta haastateltavilta kysytään samat kysymykset. Haastattelutilanne muistuttaa normaalia keskustelua siinä, että haastattelija voi varioida käsiteltävien teemojen ja kysymysten järjestystä ja keskustella vapaasti myös muista esiin tulevista asioista. (Patton, 1990, 283.)

Teemahaastattelua nimitetään myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että haastattelun teema-alueet ovat kaikille samat. Teemahaastattelu on lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle ominainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta se ei ole täysin vapaa niin kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 47.)

Teemahaastattelun valitsin aineistonkeruumenetelmäksi, koska se soveltuu Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 47) mukaan erityisen hyvin tutkimuksiin joiden kohteena on vähän kartoitettu, tuntematon alue. Aiempien tutkimusten perusteella tiesin, että tutkimuksen aihe tuottaa monitahoisesti ja moniin suuntiin viittaavia vastauksia.

Haastatteluteemat koskivat kuvataiteilijan työprosessia ja hänen tiedontarpeitaan työprosessin aikana, sekä hänen käyttämiään

tiedonlähteitä (Ruotsalainen, 2010, 110-112). Haastatteluaineiston avulla hain vastauksia tutkimuskysymyksiin.

Informaatiohorisontti muodostuu eri tiedonlähteistä ja kanavista, joiden käyttö määräytyy sosiaalisesti ja yksilöllisesti. Sonnenwaldin (1999) mukaan informaatiohorisontti voi muodostua erilaisista verkostoista, tiedonhakuvälineistä, dokumenteista, omista kokemuksista tai havainnoista. Informaatiohorisonttia voidaan pitää ratkaisuja täynnä olevana tila-avaruutena. Tiedonhankintatilanteessa henkilö valitsee tästä laajasta tiedonlähteiden avaruudesta itselleen tehokkaimman ja sopivimman tiedonlähteen. Sonnenwaldin (2001, 68) mukaan jokaisessa tilanteessa, jossa ihminen toimii, voidaan löytää informaatiohorisontti. Informaatiohorisonttipiirrokset lisäävät tutkimuksen luotettavuutta ja validiteettia, koska ne havainnollistavat konkreettisesti tutkittavien käyttämiä tiedonlähteitä (Sonnenwald, 2005).

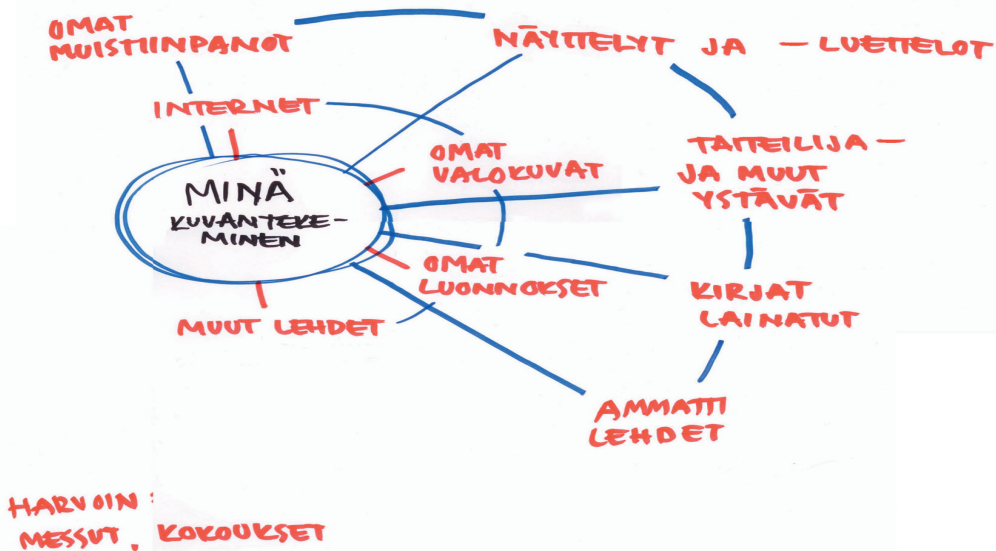
Haastattelun yhteydessä pyysin kuvataiteilijoita piirtämään oman informaatiohorisonttinsa. Pyysin heitä sijoittamaan kirjoittamalla käyttämänsä tiedonlähteet kehämäisesti itsensä ympärille. Keskelle he sijoittivat itsensä ja itseään lähimmälle kehälle tärkeimmän ja/tai useimmin käyttämänsä tiedonlähteen/lähteet. Seuraavalle kehälle tuli sijoittaa seuraavaksi tärkein tiedonlähde jne., kunnes kaikkein uloimmaksi tuli harvimm-

ikäetty tiedonlähde. Haastateltavat saivat avukseen luettelon tiedonlähteistä ja erilaisista tiedonlähdeyyteistä. Tiedonlähteet luokittelin mukailen Savolaisen & Karin tutkimuksessaan (2004) käyttämää luokittelua seuraavasti:

- suulliset (kasvotusten ja puhelimitse)
- tilaisuudet (näyttelyt, avajaiset, messut, kokoukset)
- painetut (sanomalehdet, ammattilehdet, muut lehdet, kirjat, näyttelyluettelot)
- elektroniset (sähköposti, internet, tietokannat, tietopankit, sosiaalinen media)
- media (tv, radio)
- omat kokoelmat (luonnoskirja, päiväkirja, muistiinpanot, kirjat, kuvat, muuta?)
- muut lähteet

Kun tiedonlähteet oli sijoitettu piirrokseen, kävin haastateltavan kanssa läpi koko piirroksen. Tiedustelin haastateltavalta syitä jokaisen tiedonlähteen käyttämiselle ja tiedonlähteen käytön eri tapoja. Keskustelimme myös siitä, millaisissa tilanteissa haastateltava mitään tiedonlähdettä käyttää. Seuraavassa kuvassa taidegraafikko kuvaa käyttämiään tiedonlähteitä (kuvio 1).

Tutkimusaineiston perusteella kuvasin kuvataiteilijan työprosessia ja prosessin eri vaiheissa käytettyjä tiedonlähteitä. Tutkimuksen aineiston analysoin sisällönanalyysin keinoin aineistolähtöisesti. Analyysin alkuvaiheessa luin

Kuvio 1. Esimerkki informaatiohorisonttipiirroksesta, taidegraafikko (H9)

haastatteluaineiston läpi useaan kertaan ja nostin siitä esiin teemoja. Järjestin havaintojoukot teemoittain ja hain jokaiseen teemaan vastauksia kultakin haastateltavalta.

Seuraavassa vaiheessa kuvailin kuvataiteilijan tyypillisen työprosessin kulkua ja prosessin vaiheisiin liittyvää tiedonhankintaa. Tämän jälkeen otin tarkasteluun tietotyypit. Sitten kuvailin tiedonlähteiden käyttöä tarkemmin siitä näkökulmasta, missä vaiheessa ja mihin tarkoitukseen lähdeä käytetään. Haastatteluaineiston pohjalta hahmottelin kuvataiteilijan käytännön työvaiheisiin keskittyvän työprosessikaavion.

Tiedonhankintaa tarkastelin vaiheittain prosessimallin mukaan.

Lopuksi hahmottelin kuvataiteilijan tietokäyttäytymisen kokonaiskuvaa. Analyysin viimeisessä vaiheessa keskityin tulosten tulkintaan. Tarkastelin aineistoa aiemmin esiteltyjen tiedonhankinnan piirteiden valossa.

5. Tutkimustulokset

Työprosessi

Kuvataiteilijan työprosessi on monimuotoinen. Kuvanveistäjä (H5) luonnehtii tyypillistä työprosessiaan:

On hirveen vaikee sitä sanoin kuvailla. Se on niin monitahonen, monipolvinen. Vois ajatella niin, että niitä assosiaatioita ja tiedonmurusia ynnä muita, niin kerääntyy aikamoinen määrä. Sieltä jotenkin ne valikoituu ja sit jollain lailla se idea syntyy. Tai mahdollinen teos, joka sitten vielä pyörii pitemmän aikaa päässä, et onko se toteuttamiskelpoinen. Ja samalla siellä mietitään jo prosessia, miten se valmistuis ja materiaalit ynnä muut... - - Ja sit voi olla, ettei siitä tuukaan mitään. Ehkä mä piirtelen vähän ja saatan kirjottaa joskus ylös jotain. Siitä se pikkuhiljaa lähtee muodostuun.

Työprosessin vaiheet ovat useimmiten seuraavankaltaiset:

1. alkuideointi
2. luonnostelu
3. idean löytyminen
4. varsinainen käsityö
5. materiaalikokeilut
6. myöhempi ideointi
7. nimeäminen
8. viimeistely

Prosessin kussakin vaiheessa saatetaan joutua palaamaan taaksepäin aiempiin vaiheisiin, joskus aloittamaan työ kokonaan alusta.

Yleispätevää prosessikaaviota on vaikea muodostaa sen vuoksi, että samankin taiteilijan teokset ovat keskenään erilaisia ja niihin liittyvä työprosessi vaihtelee. Taiteilija saattaa työstää useita teoksia samanaikaisesti. Taiteilijan kiinnostuksen kohteet ja työtavat saattavat myös muuttua uran edetessä. Haastateltavana ollut taidegraafikko kiteytti edellä sanotun näin: ”Harvan työprosessi on niin ameebamainen kuin kuvataiteilijan.” (H2)

Tiedonhankinta työprosessin aikana

Seuraavaksi tarkastelin tiedonhankintaa vaiheittain yllä esitetyn työprosessin mukaan. Ideointivaiheen (1.) tiedonhankinta on monipuolista. Kuvataiteilijat kokevat, että tietoa on hyvä olla paljon, vaikka tiedon hankintatilanteessa ei olekaan varmuutta siitä, mihin tietoa mahdollisesti käytetään vai käytetäänkö mihinkään. Taidemaalari (H10) kuvaili tiedonhankintatapojaan näin:

*Mä ainakin yritän hakee mahdollisimman paljo tietoo, ja aika h****tisti tulee turhaakin tietoo kaikist aiheista, ja varmaan 90 % siitä tiedost, mitä mä haen, ei koskaan päädy mihinkään. Mut sitä on mun mielestä vaan hyvä olla.*

Koskaan ei voi tietää, milloin jostakin tiedonmurusesta saattaa olla hyötyä työskentelyssä.

Idea saattaa lähteä yhtä hyvin satunnaisesta tapaamisesta, lehdessä nähdystä kuvasta kuin omasta unesta tai joskus kuullusta kertomuksesta. Ideointivaiheeseen saattaa liittyä näennäisesti päämäärätöntä toimintaa, jota kuvanveistäjä (H3) kuvaa seuraavasti:

Varsinkin just se vaihe, kun hakee, et mitä alkaa tekemään, niin sehän on hyvin epämäärästä. Ja siihen voi liittyä ihan sellasta, että kulkee vaan kaupungilla tai menee, käy kattoon näyttelyitä tai plärää kirjoja tai vaan käy lenkillä tai mitä millonkin.

Kuvataiteilijat totesivat seuraavansa kaikkea mikä kiinnostaa. Tiedonlähteinä käytetään kaikkia tiedonlähteiden tyyppiejä: suullisia, painettuja ja elektronisia lähteitä, mediaa, tilaisuuksia ja omia tiedonlähteitä, esimerkiksi omia luonnoksia tai päiväkirjaa. Nuoremmilla taiteilijoilla on enemmän suullista tiedonhankintaa prosessin alkuvaiheessa,

esim. idean pallottelua toisen kanssa, ”mitäs jos tekisin tällaisen työn”. Kokeneemmat, oman tyylinsä löytäneet taiteilijat pysyttelevät useammin omassa välineessään, menevät syvemmälle sen tutkimisessa. Taiteilijan työssä on johtoajatus, joka ohjaa työskentelyä. Taidemaalari (H10):

Niin, kun sitä tehdään koko ajan sitä työtä. - - On olemas tieteenki projekteja, mut et sä voi koko uraas tehdä pelkkii projekteja. Vaan siin on joku punanen lanka koko ajan, et mitä sä... johon sä keräät matskua ja jota sä rakennat jollain lailla koko ajan.

Luonnosteluvaiheessa (2.) työskennellään useimmiten omista lähtökohdista, käytetään apuna omia aiempia luonnoksia, päiväkirjaa, työpäiväkirjaa tai muistiinpanoja. Jotkut taiteilijat käyttävät elävää mallia. Malli voi olla taiteilija itse tai joku muu. Mallia luonnostellaan piirtämällä, valokuvaamalla tai muistiinpiirtämällä. Malli on kuvataiteilijoilla erityinen henkilölähte: tapaamiset on järjestetty työtä varten, työn tekemiseksi. Työtä ei voisi tehdä kyseiseen muotoon ilman mallia.

Idean löytyminen (3.) johtaa tiedonhaun kohdentumiseen. Tiedonhankinta kaventuu ja keskittyy tiettyyn aiheeseen tai aiheisiin, kuten haastateltava taidemaalari (H10) kuvaa:

Mut siin kohtaa tapahtuu, että sille tulee kärki, kun sä ikäänkun... No tyyliin et on tuhat ideaa, ja sit mä tajuun, et tää on aika kiinnostava hahmo, et mä teenkin täst nyt. Et täs on muutamii tällasii visuaalisii ideoit, mitkä vois toimii, ja sit niit kokeilee ja sit tajuu, et nyt täst tulee hyvä näyttely ja sit sitä rupee kaventaa koko ajan. Et sitte se muuttuu ikäänkun systemaattisemmaks. Et kun sä löydät ne tutkimusaiheet, mistä sä oikeesti hahuu syventää.

Varsinaiseen tekemiseen (4.) liittyy useimmilla kuvataiteilijoilla vaihe, jossa informaation saantia ja hankintaa pyritään rajoittamaan tai kokonaan välttämään. Tällöin taiteilija työskentelee sen tiedon varassa, mitä hänellä on, eikä haluaakaan informaatiota ulkopuolelta. Puhelin saatetaan sulkea tai laittaa äänettömälle. Ongelmat ovat usein visuaalisia ja ne täytyy ratkaista itsenäisesti. Puolivalmista työtä ei mielellään näytetä muille eikä siitä välttämättä puhuta kenenkään kanssa. Toisten taiteilijoiden näyttelyissä käymistä pyritään välttämään, ettei saada vaikutteita muilta tai ryhdytä vertailemaan omaa työtä toisen työhön. Tämä johtunee taiteilijuuden yksilöllisyyden vaatimuksesta: ei ole tarkoitus tehdä samaa tai samanlaista kuin joku toinen,

vaan nimenomaan uniikkia. Taiteilijat käyttävät tiedonlähteitä tarkistaakseen, mitä ja millaista on aiemmin tehty välttääkseen tekemästä samaa. Nämä tarkistukset tehdään yleensä ennen oman työskentelyn aloittamista.

Materiaalien ja tekniikan (5.) suhteen tärkein tiedonlähde ovat kollegat. Kollega voi neuvoa tai näyttää, miten tiettyä välinettä tai tekniikkaa käytetään tai miten joku työvaihe tehdään. Graafikkojen mukaan myös painetuista lähteistä, esim. tekniikkakirjoista saattaa löytyä tietoa. Kuvanveistäjät ja muutamat maalarit kertovat, ettei heidän tavastaan työskennellä löydy kirjoitettua tietoa ollenkaan. Jos omistaa tietyn laitteen, sen käytöstä löytää parhaiten tiedot laitteen käyttöohjeesta, joko painetusta tai pdf-muodossa olevasta käyttöohjeesta internetistä. Joillakin kuvataiteilijoilla on omia kirjoja, joista voi löytää tietoja esim. materiaaleista.

Myöhemmässä ideoinnissa (6.) korostuu oma työskentely, mutta mielipidettä valmistumassa olevasta teoksesta saatetaan kysyä esimerkiksi kollegalta tai ystävältä. Kuvataiteilijat tarkistavat teoksia nimetessään (7.), ettei kukaan muu ole käyttänyt samaa nimeä aiemmin. Nimeämisvaiheessa käytetään painettuja tiedonlähteitä, esim. kaunokirjallisuutta tai sanakirjoja. Tietoa saatetaan etsiä myös internetistä. Puhelu ystävälle tai tuttavalle on tyypillinen tapa selvittää teoksen nimeen liittyvää ongelmaa. Myös painettuja tiedonlähteitä käytetään sekä inspiraation lähteinä nimien keksimisessä että tietojen tarkistuksiin esimerkiksi teosnimien käännöksissä. Viimeistelyvaiheen (8.) tiedonhankintaan sisältyy muita vaiheita enemmän yhteydenottoja ulkomaailmaan. Tiedontarpeet liittyvät usein tekeillä olevaan näyttelyyn. Tyypillinen tiedonhankintatapa on soittaa galleristille.

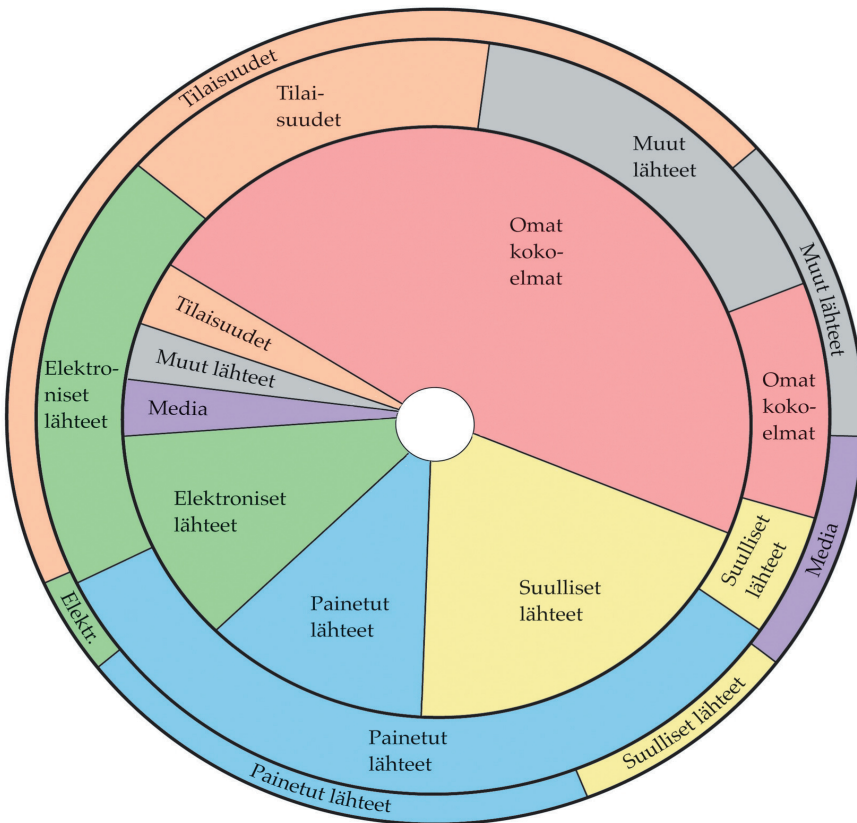
Tiedonhankinta painottuu työprosessin alku- ja loppupäähän. Varsinaisen työskentelyn useimmat kuvataiteilijat pyrkivät tekemään oman tietämyksensä varassa. Työprosessin aikana saatetaan joutua palaamaan aiempaan vaiheeseen ja siihen liittyvään tiedonhankintaan ennen kuin päästään eteenpäin.

Kuvataiteilijoiden taideteosten aiheet vaihtelevat. Niillä, jotka käsittelevät yhteiskunnallisia aiheita tai tekevät tutkimuksenomaista taidetta, tiedonhankinta saattaa lähentyä tutkijan tiedonhankintaa. Muiden aiheiden parissa työskentelevillä kunkin teoksen syntymisen taustalla oleva tiedonhankinta vaihtelee paljon.

Kuvataiteilijan ja yleensäkin taiteilijan ammatissa on sisäänrakennettuna vaatimus: älä tee niin kuin muut tekevät. Taiteilija luo maailman tyhjästä uudelleen joka kerta lähtiessään tekemään uutta teosta. Tämä erottaa taiteilijan ammatin useimmista muista ammateista. Useille ammateille tyypillinen ammattikunnan vakiintuneiden sääntöjen seuraaminen ja työtapojen mallistaoppiminen koskee kuvataiteilijoilla vain käsityötaitojen oppimista koulutusvaiheessa. Myöhemmin oma työskentely on itsenäistä. Vapaa taiteilija valitsee yleensä aiheensa ja materiaalinsa itse ja tähtää uniikkiin lopputulokseen. Sen vuoksi tiedonhankintakaan ei ole selkeän järjestelmällistä eikä säännönmukaista.

Tiedonlähteet

Tutkimustulosten perusteella muotoilin kuvion 2, jossa kuvataan kaikkien haastatteluissa mainittujen tiedonlähteiden jakaantumista kehille 1-3 kokonaisuutena. Sisimmälle kehälle on kuvattu kaikkien haastateltavien 1. sijalle sijoittamien tiedonlähteiden kokonaismäärä, keskimmaiselle kehälle 2. sijalle sijoitetut ja uloimmalle kehälle 3. sijalle sijoitetut tiedonlähteet. Alojen koolla ilmaistaan vastaavuus lähteiden tärkeyden kanssa.

Kuvio 2. Kuvataiteilijoiden tiedonlähteet

Kuvataiteilijoiden tärkein tiedonlähde on omat kokoelmat. Toiseksi tärkeimpiä tiedonlähteitä ovat painetut lähteet. Kolmanneksi tärkeimpinä pidettiin suullisia ja neljänneksi tärkeimpinä elektronisia tiedonlähteitä. Tilaisuudet ja muut lähteet ovat vähemmän merkittäviä tiedonlähteitä. Median merkitys on marginaalinen.

Omien kokoelmien käyttöä ei ole aiemmin juurikaan tutkittu. Niitä edustavat tyypillisimmillään luonnokset tai luonnoskirja, päiväkirja tai työpäiväkirja ja muistiinpanot sekä piirrettyä että kirjoitetussa muodossa. Omiin kokoelmiin kuuluvaksi laskettiin myös kuvataiteilijan keräämät kuvat ja hänen omistamansa kirjallisuus. Omia kokoelmia käytetään kaikissa työprosessin vaiheissa, mutta eniten alkuideoinnissa ja luonnosvaiheessa. Esimerkkinä luonnoksia työprosessin ideointivaiheessa selaava taidegraafikko (H2):

- - Teen hirveen määrän erilaisia luonnoksia, ja tää luonnosteluprosessi on aika keskeinen osa mun työskentelyä. Mullon paljon, siis tuhansia niitä luonnoksia, joita mä sitten käyn läpi kun mä alotan uuden työn. - - Niitä luonnoksia läpi käydessä sieltä saattaa nousta joku sellanen, joka ikäänkuin korreloi senhetkisen olon tai tunnelman kans, mikä mulla on. Ja sit mä lähden sitä työstämään ja jatkamaan. - -

Painettuja lähteitä ovat sanomalehdet, ammattilehdet, muut lehdet, kirjat ja näyttelyluettelot. Painettuja tiedonlähteitä käytetään eniten alkuideoinnin ja luonnostelun työvaiheissa. Esimerkiksi lehtiä selailtiin ja saatettiin saada vaikutteita omaan työhön erityisesti lehtikuvista, kuten taidegraafikko (H9):

Ja kyllä niitä sit tulee luettua, ja niist jotenki innostuu myös kans, et onpa makeita juttuja. Sit niistä saa esimerkiksi jotain värejä tai just ihmisten asentoja tai mitä sit millonki kaipaa siihen omaan työhön.

Suulliset tiedonlähteet ovat kuvataiteilijoille merkittäviä. Erityistapaukset tästä lähdeyydestä ovat kuvataiteilijoilla tapaamiset työtä varten ja elävän mallin käyttö.

Suullisia tiedonlähteitä käytetään koko työprosessin ajan, joskus myös varsinaisen työskentelyn vaiheessa, jolloin kaikkien muiden lähteiden käyttöä rajoitetaan. Eniten suullisia tiedonlähteitä käytetään työprosessin alku- ja loppuvaiheissa. Elävä malli on useissa töissä tärkein tiedonlähde. Taidemaalarin (H7) installaation eräs osa perustui haastatteluihin:

Kohtaamisten kautta tapahtuva tiedonhankintahan voi olla määrätietoista, niinkun tässä - - installaatiossa, niin mä varta vasten etsin jostain nämä - - työntekijät, joita halusin haastatella. Ja siinä ehkä konkreettisimmillaan tulee taideteoksessa käytetyn tiedon lähteeksi ihmisten kohtaaminen. Sitä teosta ei voisi tehdä tuohon muotoon, ellei ottaisi lähteeksi yksittäisten ihmisten kohtaamista ja niitten kanssa puhumista.

Elektronisten lähteiden käyttö on lisääntynyt selvästi aiempiin tutkimuksiin nähden (vrt. esim. Hemmig, 2009). Näistä tiedonlähteistä tärkein on internet, jota kaikista tiedonlähteistä tärkeimpänä pitää yli puolet haastatelluista. Internetiä käytetään päivittäin sekä tiedonhakuun että selailun tyypiseen toimintaan. Elektronisten tiedonlähteiden käytössä, niihin suhtautumisessa ja niiden käyttötaidoissa näkyy selkeä sukupolviero. Vastaava ero havaittiin myös Hemmigin tutkimuksessa (2009, 355). Nuoremmat kuvataiteilijat, kuten taidemaalari (H10) eivät osaa kuvitella elämää ilman internetiä:

Netti on kyl se suurin tiedonlähde mulle. Ja Wikipedia on tietenki pelastanu maailman. En mä oikein tiedä, miten mä oisin voinu elää, tai tehdä tätä taidetta jos Wikipedia ei olis. Et onhan se tehny ikäänkun kaiken vaan käsittämättömän helpoks.- - Niin selvittää taustoja, niin kyl se internet on niin paratiisi.

Elektronisia lähteitä käytetään eniten alkuideoinnin, myöhemmän ideoinnin, viimeistelyn ja nimeämisen työvaiheissa.

Aiempien tutkimusten perusteella tiedettiin, että erilaiset tilaisuudet ovat kuvataiteilijoille tärkeitä tiedonlähteinä ja kanavina (ks. esim. Cobbedick, 1996). Tutkimuksessa kysyttiin näyttelyjen, avajaisten, messujen ja kokouksien merkitystä kuvataiteilijoille. Toisten taiteilijoiden näyttelyissä käytiin usein, mutta käyntitiheys vaihteli oman työn vaiheiden mukaan, kuten kuvanveistäjällä (H3):

Kyllähän se vähän vaihtelee, että usein sillon jos on oma näyttely tulossa, niin saattaa olla yksinkertaisesti niin kiire, ettei ehi käyä. Ja sit toinen on, että just ennen omaa näyttelyä ei pysty kattomaan toisten tekemisii, koska sitte jos erehtyy jotenkin liikaa kattomaan ja sit rupee vertailemaan, niin sit voi käyä huonosti. Mä oon monen kuullu tätä sanovan, et just ennen omaa näyttelyä ei pysty käymään. Mut sen jälkeen sit taas pystyy, ja sitte varsinkin siinä vaiheessa, kun ikäänkun hakee jotakin, niin sillon on ihan hyvä tilanne käyä

kattomassa näyttelyitä.

Muista tiedonlähteistä mainittiin useampia kertoja esimerkiksi matkat, ekskursiot, musiikki, liikkuminen, tekeminen, unet ja mielikuvitus. Uniin ja mielikuvitukseen viitattiin Cobbledickin tutkimuksen tiedonlähdeluettelossa visuaalisen informaation lähteinä omana kohtanaan määritteellä omat elämäkokemukset (1996, 366). Oman mielen ja oman muistin konsultointia ("check your head first") ei perinteisesti ole pidetty informaatiotutkimuksen kannalta kiinnostavana tiedonhankintana, vaan on oltu enemmän kiinnostuneita oman itsen ulkopuolisista lähteistä tapahtuvasta tiedonhankinnasta (Savolainen, 1999, 76-77). Kuvataiteilijoilla sisäinen, näkymätön tiedonhankinta osoittautui tärkeäksi tiedonhankinnan tavaksi. Muistiinpanoja ei välttämättä kirjoiteta eikä piirretä, mutta muistiin kerätään itseä kiinnostavaa materiaalia, jota voidaan hyödyntää myöhemmissä töissä, kuten kuvanveistäjä kertoo (H5):

Ihmistä mä käytän niisanottuu muistiinpiirtämistä, mä en välttämättä käytä kynää, mut mä tarkkailen. - - Mä seuraan niitä ja saatan mentaalisesti piirtää sit samalla, päässäni.

Oma kuva- tai tietopankki tai oman mielen arkisto pitää järjestyksessä myös omia kokoelmia. Tieto vaikkapa kiinnostavista kuvista kerääntyy omaan muistiin, kuten kuvanveistäjällä (H1):

Aina ku mä nään jotain sellasta ni sit mä otan kuvan ja sit ne menee johonkin sellaseen "tietopankkiin" mun oman mielen arkistoon.

Media – televisio ja radio – jäivät merkitykseltään melko vähäisiksi, mutta ne mainittiin kuitenkin muutaman kerran tiedonlähteinä.

Merkittävimpinä tiedonhankinnan esteinä kuvataiteilijat pitivät puutteita omissa taidoissa (esimerkiksi kieli- tai atk-taidoissa), aikapulaa, tiedon suurta määrää, tiedon luotettavuuden arvioinnin vaikeutta ja saatavuusongelmia.

Kuvataiteilijat kokivat haastatteluissa vaikeaksi tiedonlähteiden sijoittamisen tärkeysjärjestykseen. Taidegraafikko (H7):

Ehkä siin on se, et kun ne on näin lokeroidut nää jutut. Niin kun sitä ei tavallaan voi lokeroida, koska se on eri puolilta koko ajan se haku.

Informaatiohorisontin piirtämisen yhteydessä annetun tiedonlähteiden luettelon koettiin selventävän asiaa, sitä mitä tiedonhankinnalla tarkoitetaan. Luettelossa mainitut tiedonlähdekategoriat vaikuttivat haastateltavien vastauksiin. Luettelon ulkopuolelta mainittiin joitakin tiedonlähteitä, mutta useat haastateltavat

valitsivat kaikki käyttämänsä tiedonlähteet luettelosta. Toisaalta kategorioissa on päällekkäisyyttä, esimerkiksi toisen taiteilijan teoksen käyttäminen tiedonlähteenä voisi sisältyä joko kategoriaan tilaisuudet, painetut tai elektroniset tiedonlähteet tai omat kokoelmat, sen mukaan onko teos nähty näyttelyssä, kuvana tai tallenteena vai omistaako taiteilija sen itse. Esimerkki kertoo kuvataiteilijan tiedonhankinnan monimuotoisuuden tavoittamisen ja kuvailun vaikeudesta. Kategorisoinnit ovat teoreettisia yksinkertaistuksia eikä niihin ole helppoa sisällyttää kaikkia tiedonhankinnan eri tapoja.

Kuvataiteilijat puhuvat sanallistamisen vaikeudesta. Kuvia tehdään, mutta ne eivät käänny sanoiksi, muutenhan asiansa olisi voinut kirjoittaa. Kuvataiteen kielellä voi ilmaista sellaista, mitä ei sanoin voi. Kuvataiteilija työskentelee usein intuitiivisesti ja vaiston varassa. Sanallistaminen koetaan hankalaksi. *"Tää on hyvin pitkälti sellasta työtä, mikä ei muutu sanoiksi, kun vaan vähän väkertämällä"*, kertoo taidegraafikko (H7). Sanallistaminen on kuitenkin tärkeää, koska se auttaa selkiyttämään omaa tekemistä itselle ja muille. Apurahoja ja näyttelyaikoja haettaessa oman työn sanallistaminen on välttämätöntä.

Kuvataiteilijat kokevat usein epävarmuutta työprosessin eri vaiheissa. Lopputulos ei aina ole senkaltainen, mihin itse on pyrkinyt. Taidegraafikko ilmaisee sen näin (H9):

- - se kuvantekeminen on kuitenkin sellasta, et se ei oo millään tavalla varmaa. Se on sieltä alusta asti jotenki, et sul on ainoastaan se oma hatara kuva päässä siit valmiista työstä, ja sit sä jotenki ajat takaa sitä. Et millon se on sellanen, millon se vastaa sitä mielikuvaa se valmis työ. - -

Toisen taidegraafikon mukaan onnistumisetkin ovat aina vain "etäisiä onnistumisia" (H7). Kuvataiteilijat pyrkivät vähentämään epävarmuuden tunteita tiedonhankinnan avulla.

Tämä epävarmuus on verrattavissa tiedon tarpeen käsitteen määrittelyyn: epämukavuus, epämieluisa olotila käynnistää tiedonhankinnan (Savolainen, 1999, 80).

Tietotyypit

Kuvataiteilijan visuaalisen informaation lähteiden käyttö vaatii tutkimukseni perusteella aiempien tietotyyppien erottelun rikastamista. Kuvataiteilijan ammatillisen tiedon hankinnan tyyppittelystä puuttuu sekä konkreettiseen

tekemiseen liittyvän että tiedon luonteeseen liittyvän tiedon erotteluja. Kuvataiteilijan tiedonhankintaan liittyviä tietotyyppejä on enemmän kuin Cobbledickin ja Hemmigin löytämät viisi: inspiraatioon liittyvä tieto, visuaalinen informaatio, tekniikkaan tai materiaaliin liittyvä tieto, markkinointiin ja urasuunnitteluun liittyvä tieto sekä taidemaailman kehityksessä mukana pysymiseen liittyvä tieto. Tutkimukseni perusteella aiemmasta mallista puuttuvat kokemuksellinen tieto, tekemällä syntyvä tieto ja faktatieto.

Kokemuksellinen tieto kertyy ja syntyy toiminnan kautta. Sitä ei voida omaksua oppikirjoista. Kokemuksellista tietoa pidetään yhtenä hiljaisen tiedon alalajina. Kokemuksellinen tieto voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta subjektiivista tietoa, jota on vaikea formalisoida ja kommunikoida (ks. esim. Burnard, 1987). Kokemuksellinen tieto on kuvataiteilijan työskentelyssä hyvin tärkeää. Kokemuksellinen tieto liittyy taiteilijan intuitioon, intention, alitajuntaan ja vaistoon. Taidemaalari (H4) kertoo:

- - *Kankaalla mä työskentelen niin, että on pigmentit, ja niiden sideaineet, et mä teen itse värin. Ja se on hidasta se maalausprosessi. -- Sen värin rakentaminen, se kerrotaan se väri ja siellä saattaa olla kymmeniä, joskus satoja kerroksia väriä. Joka ei näy, se vaan on siellä, että mä haen tietynlaista ... Se on semmonen aistinvarainen ja kokemuksellinen, ei oo mitään värikarttaa, mistä mä sanoisin että mä haluan tuon värin. - -*

Prosessikaaviossa kokemuksellinen tieto liittyy luonnostelu-, ideointi- ja työskentelyvaiheeseen sekä materiaalikokeiluihin. Luonnos valitaan työskentelyn pohjaksi ja elävän mallin tuottamat ideat työskentelylle toteutetaan hyödyntämällä kokemuksellista tietoa. Idea johon päätetään keskittyä ja työskentelyn aikana koetut visuaaliset ongelmat ratkaistaan kokemuksellisen tiedon avulla.

Tekemällä syntyvä tieto on kuvataiteilijan työn olennainen osa. Kuvataiteilijat puhuvat piirtämällä ajattelemisesta, muistiinpiirtämisestä sekä kuvallisesta päättelystä tai assosioinnista.

Toisenlaista tekemisen kautta syntyvää tietoa kuvaa kuvanveistäjä (H11) näin:

Mä saatan tehdä teoksia, jotka perustuu epäonnistumiseen, tietyllä tavalla. Mul on ollu jotain teosprojekteja, missä mä meen vaan tyhjin käsin näyttelytilaan. Ja sit työskentelen siellä, se syntyy silloin se työ, teos. Ja sillan siin on mahdollisuus erehtymiseen - - .Voi olla, et siin on tämmönen riski joka rikkoo. Ja must tuntuu, et semmonen

riike ikäänkun tuo semmost tietoa, mitä mä en pysty tuottamaan sit taas. Tai semmosen teoksen, mitä mä en pysty tekemään. Ja toisaalt sit työhuonella tietyl tavalla, kun oppii tekemään joitain asioita. Eli noin ihan tekemällä, kokeilemalla. - -

Kuvataiteilijan työprosessissa tekemällä syntyvää tietoa tarvitaan luonnostelu-, ideointi- ja työskentelyvaiheessa sekä materiaali- ja tekniikkakokeiluissa.

Aiemmasta Hemmigin (2008, 355) mallista puuttuu myös faktatieto, joka ei sisälly suoraan muihin tietotyyppeihin. Sitä tarvitaan kun esimerkiksi halutaan tietää, onko tietynnimistä teosta tehty aiemmin tai tarkistetaan sanakirjasta teosnimen käännös toiselle kielelle. Joidenkin teosten tekemiseen tarvitaan paljon tutkimustyötä ennen kuin varsinainen työskentely päästään aloittamaan.

Kuvataiteilijoiden tiedonhankinnan prosessimalli

Seuraavaksi kokoan tutkimukseni tulokset luomalla niiden pohjalta kuvataiteilijoiden tiedonhankinnan prosessimallin. Taulukossa 1 yhdistän Cobbledickin ja Hemmigin löytämät tietotyypit ja löytämäni uudet tietotyypit työvaiheiden ja tiedonhankinnan prosessimalliin. Taulukossa 1 on kuvattu kuvataiteilijan työprosessin vaiheet, niihin liittyvän tiedonhankinnan piirteet ja kaikki tietotyypit. Uudet tietotyypit on kursivoitu. Tietotyyppejä nimitetään taulukossa 1 lyhentein inspiraatio; visuaalinen; tekniikka ja materiaalit; urasuunnittelu ja markkinointi; taidemaailma; kokemuksellinen; tekemällä syntyvä ja faktatieto.

Koska työprosessikaavio on teoreettinen yksinkertaistus (ks. Lepistö, 1991, 167), sen avulla voidaan vain rajoitetusti tarkastella kuvataiteilijan työprosessiin liittyvää tiedonhankintaa ja tietotyyppejä. Kaikkien tietotyyppien malli pyrkii kuvaamaan tyypillisimpiä tapoja etsiä tietoa eri työvaiheissa.

6. Kiehumakivi

Tutkimukseni uusi valotus on kuvataiteilijan tiedonhankinnan prosessimalli. Tämä malli kuvaa työvaiheisiin liittyvää tyypillistä tiedonhankintaa. Kuvataiteilijan työprosessissa on useita rinnakkaisia tai peräkkäisiä vaiheita ja vaiheisiin liittyvä tiedonhankinta vaihtelee.

Taulukko 1. Kuvataiteilijoiden tiedonhankinnan prosessimalli

TYÖVAIHE	TIEDONHANKINTA	TIETOTYYPPI
• ideointi	<ul style="list-style-type: none"> • tapaamiset, keskustelut • painetut lähteet • elektroniset • media • tilaisuudet • omat • muuta KAIKKI TIEDONLÄHTEET: LAAJA TIEDONHAKU	<ul style="list-style-type: none"> • inspiraatio • visuaalinen • taidemaaailma • tekniikka ja materiaalit • <i>faktatieto</i>
• luonnokset	<ul style="list-style-type: none"> • omat kokoelmat • elävä malli (=tapaamiset) 	<ul style="list-style-type: none"> • visuaalinen • <i>kokemuksellinen</i> • <i>tekemällä syntyvää</i>
• idea löytyy	TIEDONHAUN KOHDENTUMINEN	<ul style="list-style-type: none"> • <i>kokemuksellinen</i>
• käsityö alkaa	<ul style="list-style-type: none"> • ongelmat visuaalisia • itsenäinen ratkaisu • toiminta oman tietämyksen varassa TIEDONHAUN VÄLTTÄMINEN TAI RAJOITTAMINEN	<ul style="list-style-type: none"> • visuaalinen • <i>kokemuksellinen</i> • <i>tekemällä syntyvää</i>
• materiaali- ym. kokeilut	<ul style="list-style-type: none"> • suulliset: kollega neuvoo, näyttää • painetut: taidekirjat, käyttöohjeet • elektroniset: internet • omat: esim. tekniikkakirjat 	<ul style="list-style-type: none"> • tekniikka ja materiaalit • <i>kokemuksellinen</i> • <i>tekemällä syntyvää</i>
• ideointi	<ul style="list-style-type: none"> • suulliset: kollega tai ystävä 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>kokemuksellinen</i> • <i>tekemällä syntyvää</i>
• nimeäminen	<ul style="list-style-type: none"> • suulliset: puhelu • painetut: sanakirjat, kirjallisuus • elektroniset: internet 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>faktatieto</i>
• viimeistely	<ul style="list-style-type: none"> • suulliset: esim. puhelu galleristille 	<ul style="list-style-type: none"> • urasuunnittelu ja markkinointi

Tiedonhankinta painottuu työprosessin alku- ja loppuvaiheeseen. Varsinaisen työskentelyn vaiheessa tiedonhankintaa pyritään rajoittamaan tai välttämään ja työskennellään oman tietämyksen varassa.

Kuvataiteilijan tietokäyttäytymisen pääpiirteet ovat tutkimukseni perusteella seuraavat. Tietoa tarvitaan ja sitä hankitaan paljon, vaikka hankintatilanteessa ei olla varmoja, mihin hankittua tietoa tullaan käyttämään. Tietoa tarvitaan ”kiehumakiveksi”, pontimeksi tekeillä oleville ja tuleville töille. Tiedonhankinta ilman suoraa tarkoitusta on kuvataiteilijoille luonteenomaista. Tiedonhankinnassa korostuvat näkymätön tiedonhankinta (oman mielen tai muistin konsultointi) ja passiivisuontoisemmat tavat saada ja hankkia tietoa. Tiedonlähteistä omat kokoelmat on kuvataiteilijoille kaikkein tärkein. Seuraavaksi tärkeimmät tiedonlähteet ovat painetut, suulliset ja elektroniset tiedonlähteet. Kuvataiteilijoiden tiedonhankinnassa voidaan erottaa 8 tietotyyppiä, joista tässä tutkimuksessa löydettyjä uusia tietotyyppiä ovat kokemuksellinen tieto, tekemällä syntyvä tieto ja faktatieto.

Tutkimukseni vahvistaa useat aiemmissa tutkimuksissa tehdyt havainnot kuvataiteilijan tietokäyttäytymisestä. Myös tässä tutkimuksessa todettiin, että kuvataiteilijoille kaikenlainen kuvamateriaali tärkeää (vrt. Hemmig, 2008, 360). Kuvataiteilijat selaavat paljon ja selailu on tyypillinen kirjastonkäytön tapa (vrt. Cobbleddick, 1996, 362). Painetut tiedonlähteet ovat tärkeitä kuvataiteilijoille (mts. 361). Taiteilijat tarvitsevat paljon taiteeseen liittymätöntä tietoa (vrt. Hemmig, 2008, 360). Tekniikan ja materiaalien ollessa kyseessä henkilölähteet ovat tyypillisin tiedonlähde (vrt. Hemmig, 2009, 696). Passiivisuontoinen tiedonhankinta on osa kuvataiteilijan tietokäyttäytymistä (vrt. Hemmig, 2009, 696). Kirjaston ulkopuoliset tiedonlähteet ovat kuvataiteilijoille tärkeitä (vrt. Cobbleddick, 1996, 362). Taidelehdet taas eivät ole kovin tärkeitä tiedonlähteitä ammatissa toimiville kuvataiteilijoille (vrt. Hemmig, 2008, 356). Elektronisten tiedonlähteiden käytössä näkyy selkeä ikäpolviero (Hemmig, 2009, 697). Kuvataiteilijoilla on omaa kirjallisuutta, jolla on tärkeä rooli osana kuvataiteilijan työprosessia ja tähän kirjallisuuteen palataan toistuvasti (Cobbleddick, 1996, 360). Aiemmissa tutkimuksissa löydettyt viisi tietotyyppiä ovat löydettävissä suomalaisten kuvataiteilijoiden

tietokäyttäytymisestä.

Kuvataiteilijan tietokäyttäytymisestä löytyi tutkimuksessa joitakin uusia piirteitä. Selvitin kuvataiteilijan työprosessin luonnetta ja kulkua ja yhdistin taiteentutkimuksen ja informaatiotutkimuksen tarkastelutavat. Työprosessia ja siihen liittyvää tiedonlähteiden käyttöä tarkastelin vaiheittain. Tutkielmassa rikastin aiempaa kuvataiteilijoiden tiedonhankinnan mallia. Aikaisempien viiden tietotyypin lisäksi löysin kolme uutta tietotyyppiä: kokemuksellinen tieto, tekemällä syntyvä tieto ja faktatieto. Yhdistin Cobbleddickin ja Hemmigin mallin tietotyypit, kuvataiteilijan työprosessin vaiheet, niihin liittyvän tiedonhankinnan piirteet ja löydetty uudet tietotyypit kuvion muotoon (ks. taulukko 1). Omat kokoelmat on kuvataiteilijoille tärkein tiedonlähde tyyppi. Omia kokoelmia havaitsin kuvataiteilijoilta useanlaisia: luonnokset, päiväkirja, muistiinpanot, kirjat ja kuvat. Elektronisia lähteitä käytetään tutkielman perusteella selvästi aiempaa enemmän ja käyttöjärjestys on muuttunut: ensin katsotaan internetistä taustatietoja, sitten lähdetään kirjastoon tai kirjakauppaan. Hemmigin (2008, 359) ehdotusten mukaisiin kysymyksiin – tietotyyppiin ja pätevyyden punnitseminen, muiden kuin kirjastolähteiden käytön tutkimus, elektronisten lähteiden käytön tarkempi tutkimus ja omien kokoelmien käyttö – sain tutkimuksen tuloksena vastaukset.

Tutkimukseni perusteella voidaan esittää muutamia toimintaehdotuksia kuvataiteilijoille suunnattujen kirjasto- ja verkkopalvelujen suunnittelijoille. Kirjastojen tulisi ottaa huomioon erityisesti aiheiden laaja kirjo, mutta kuvataiteen alalta olisi oltava saatavilla riittävästi ajantasaista tietoa. Neuvontapalvelua tulisi olla tarjolla aina kirjaston aukioloaikoina ja aukioloaikojen tulisi olla pitkiä. Kuvataiteilijoille selailtavuus, lainattavuus, kopioitavuus ja viihtyisyys ovat tärkeitä asioita. Kuvataiteilijoille suunnatuissa verkkopalveluissa tulisi tutkimuksen perusteella kiinnittää huomiota selailun helppouteen ja nopeuteen, kuvien hyvään laatuun ja täydennyskoulutukseen.

Käsillä oleva artikkeli pohjautuu verrattain suppean haastatteluaineiston analyysiin. Tutkimus on tieteidenvälinen ja eksploratiivinen. Tutkimus laajentaa kuvaa molempien tieteenalojen puolella: informaatiotutkimuksen kuva tehtävälähtöisestä tiedonhankinnasta laajenee ja taiteentutkimuksessa huomio kiinnitetään

ensi kertaa käytännön työprosessin vaiheisiin liittyvään tiedonhankintaan. Tutkimusaihe tarjoaa monia mahdollisuuksia jatkotutkimuksiin, esimerkkinä sen selvittäminen, miten kuvataiteen eri alojen taiteilijoiden tietokäyttäytyminen eroaa toisistaan. Valmistelen laajempaa kyselytutkimusta suomalaisten kuvataiteilijoiden tietokäyttäytymisestä. Työprosessin yhteyttä tietokäytäntöihin on siinä mahdollista syventää laajemman aineiston pohjalta.

Hyväksytty julkaistavaksi 12.7.2012.

Lähteet

- Burnard, Philip (1987). Towards an epistemological basis for experiential learning in nurse education. *Journal of Advanced Nursing*, 12 (2), 189-193.
- Case, Donald Owen (2007). Looking for Information: a survey of research on information seeking, needs, and behaviour. London. Elsevier.
- Cobbledick, Susie (1996). The Information seeking behavior of artists: exploratory interviews. *The Library Quarterly*, (66 (4), 343-372.
- Dewey, John (2005). *Art as experience*. London: Penguin Books.
- Hautala, Päivi-Maria (2001). Kuvataiteilijan työprosessi kulttuurimuutoksessa modernista post-moderniin. Taidehistorian pro gradu –tutkielma. Helsinki. Helsingin yliopisto.
- Hemmig, William S. (2008). The Information-seeking behavior of visual artists: a literature review. *Journal of Documentation*, 64 (3), 343-362.
- Hemmig, William S. (2009). An Empirical study of the information-seeking behavior of practicing visual artists. *Journal of Documentation*, 65 (4), 682-703.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2009). *Tutki ja kirjoita*. Keuruu. Otava.
- Lepistö, Vappu (1991). *Kuvataiteilija taidemaailmassa. Tapaustutkimus kuvataiteellisen toiminnan sosiaalipsykologisista merkityksistä*. Tutkijaliiton julkaisusarja 70. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Patton, Michael Quinn (1990). *Qualitative evaluation and reseach methods*. Sage. London.
- Regel, Günther (1978 a). Luovan kuvataiteellisen prosessin luonne, rakenne ja kulku. *Taide* (3).
- Regel, Günther (1978 b). Luovan kuvataiteellisen prosessin luonne, rakenne ja kulku. *Taide* (5).
- Regel, Günther (1978 c). Luovan kuvataiteellisen prosessin luonne, rakenne ja kulku. *Taide* (6).
- Rensujeff, Kaija (2003). *Taiteilijan asema: raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla*. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 27. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Ruotsalainen, Hille (2010). ”Harvan työprosessi on niin ameebomainen” – Kuvataiteilijan tietokäyttäytyminen. Pro gradu –tutkielma, Tampereen yliopisto, Informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median laitos. Saatavana <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu04540.pdf> (2.5.2012)
- Savolainen, Reijo (2010). Tiedonhankintatutkimuksen lähtökohtia. Teoksessa *Ote informaatiosta. Johdatus informaatiotutkimukseen ja interaktiiviseen mediaa*. Sami Serola (toim.). Helsinki. BTJ Kustannus, 75-115.
- Savolainen, Reijo (1999). Tiedontarpeet ja tiedonhankinta. Teoksessa *Tiedon tie. Johdatus informaatiotutkimukseen*. Ilkka Mäkinen (toim.). Helsinki. BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Savolainen, Reijo & Kari, Jarkko (2004). Placing the Internet in information source horizons. A study of information seeking by Internet users in the context of self-development. *Library & Information Science Research* 26, 415-433.
- Sonnenwald, D. H. (1999). Evolving perspective of human information behaviour: context, situations, social networks and information horizons. Teoksessa T. D. Wilson & D. K. Allen (eds.): *Exploring the context of information behaviour*. ISIC, London, Taylor Graham, 176-190.
- Sonnenwald, D. H. & Wildemuth, B. M. & Harmon, G. L. (2001). A research method to investigate information seeking using the concept of information horizons: an example from a study of lower socio-economic students' information seeking behaviour. *The New Review of Information Seeking Behaviour Research*, (2), 65-86.
- Sonnenwald, D. H. (2005). Information horizons. Teoksessa K. E. Fisher & S. Erdelez & L. McKeechie (eds.): *Theories of information behaviour. A researchers guide*. Medford, Information Today, 191-197.
- Vakkari, Pertti (2003). Task-based information searching. *Annual Review of Information Science and Technology* 2003, vol. 37 (B. Cronin, Ed.) *Information Today: Medford, NJ*, 2002, 413-464.
- Wilson, T. D. (1999). Models in information behavior research. *Journal of Documentation*, 55 (3), 249-270.